

Partizan Slovenija

Konec druge svetovne vojne in z vzpostavljanjem socializma je 'kraljevsko' telesno vzgojo nadomestila komunistična ali sovjetska »fizkultura«. Organizacijski temelji fizkulture so bila enovita fizkulturalna društva in fizkulturni odbori. Organizacijsko in tudi vsebinsko preoblikovanje je temeljilo na združevanju predvojnih telovadnih in planinskih društev ter športnih klubov v enovito fizkulturno društvo. Politika fizkulture je težila, kot so poudarjali, k vzgoji novih, zdravih državljanov, delovnih ljudi in borcev, ki bodo ohranili pridobitve štiriletnega boja ter se vključili v obnovo države. Nacionalno vzgojo je zamenjala socialistična vzgoja, ki naj bi vzgajala krepostne proletarce. Poudarjeni sta bili množičnost in vsestranska telesna vzgoja, ki naj bi se kazala tudi na športnih tekmovanjih. V praksi naj bi to pomenilo, da bi moral posameznik v fizkulturnem društvu najprej obiskovati splošno ali redno vadbo, ki je temeljila na telovadbi, potem pa bi se posvetil specialni ali posebni vadbi, torej športu in tekmovanjem, temelječim na načelu amaterizma. Vzporedno fizkulturnemu civilnodružbenemu organiziranju sta se razširjali šolska in sindikalna fizkultura prek različnih fizkulturnih aktivov, ki so bili lahko tudi člani panožnih organizacij.

Sokoli so ob fizkulturnem snovanju in organiziranju razpravljali o svoji nadaljnji poti v začetku julija 1945 na Taboru. Na Zboru delegatov slovenskega sokolstva so v spomin padlim Sokolom in Sokolicam za priborjeno »enotnost slovenskega naroda« ter v luči bodočega dela za »vzgojni napredek našega naroda kot največje jamstvo za njegov svobodni razvoj« sprejeli resolucijo, v kateri so podprli fizkulturno organiziranje in pozvali vse pripadnike, da naj se »vključijo in posvetijo vse svoje moči novi enotni telesnovzgojni organizaciji, ki bi telesnovzgojno delo nadaljevala na istih vsenarodnih vzgojnih načelih za iste vsenarodne vzgojne cilje«, ter da naj se »vse naprave slovenskega sokolstva rabijo istim namenom, za katere so bile zgrajene ali pridobljene«.

Fizkulturalna sloga ni bila dolgotrajna in že na fizkulturnem kongresu aprila 1948 je prišlo do reorganizacije. Ta je sovpadala z informbirojevskim sporom med jugoslovansko in sovjetsko komunistično partijo – slednji je politično osamil jugoslovansko Partijo in državo in vplival na iskanje samostojne socialistične poti – ter ob opaznih mednarodnih nastopih jugoslovanskih športnikov. Znotraj fizkulture so rasla nasprotja med redno in posebno vadbo, zlasti pri delitvi sredstev, saj so bili oddelki redne vadbe (običajno nekdanje telovadne ali sokolske organizacije) številnejši od športnih. Zato je sledila fizkulturalna decentralizacija. Fizkulturalna zveza Slovenije (FZS) je še nadalje ostala krovna organizacija, v njenem okrilju pa so bile ustanovljene Telovadna zveza Slovenije, Planinska zveza Slovenije, Strelska zveza Slovenije in panožne nacionalne športne zveze združene v Zvezi športov Slovenije. Prav tako so se reorganizirala fizkulturalna društva, razpuščeni so bili fizkulturni odbori, ki pa so bili predvsem finančni posredniki in nosilci fizkulturnih projektov, prireditev ali akcij kot npr. za značko ZREN (Za REpubliko Naprej).

Telovadci so na državni ravni razpravljali o svoji nadaljnji poti in imenu na skupščini novembra 1951. Pri obravnavi imen je bilo med drugim predlagano tudi staro ime Sokol. Izvršni odbor je priznal pomembno nacionalno vlogo sokolstva, vendar pa opozoril na dogodke med drugo svetovno vojno, ko je bilo npr. sokolstvo v Sloveniji soustanovitelj Osvobodilne fronte in pomemben borec proti okupatorju in kvizlingu, medtem ko se je v drugih predelih Jugoslavije, razen izjem, vključilo v četniške

formacije in podpiralo jugoslovansko begunsko vlado v Londonu ter bilo nasprotno partizanskemu gibanju. Zato je bila podprta ideja o imenu Partizan, kajti Partizan naj bi pomenil simbol junaštva, požrtvovanja, nesebičnosti, tovarištva in ljubezni do domovine in svobode. S tem naj bi bili dodeljeni nekdanji sokolski organizaciji tudi čast in naloga prenašati mladim vzgojne tradicije NOB. Cilj Partizana je bil postati množična ljudska organizacija otrok, mladine ter odraslih mož in žena mest in vasi, podobno kot je bil Sokol. V ta namen so imeli pri urah telovadbe dejavnosti, kot so redovne vaje, proste vaje, vaje na orodju, atletiko, plavanje, veslanje, smučanje, drsanje, streljanje, odbojko, košarko in druge igre, borilne vaje, krose ali teke čez drn in strn, izlete ter taborjenja. Osnovni namen je bil torej splošna telesna vzgoja članstva, vendar so hkrati zasledovali tudi kakovost in tekmovalnost in tako nadaljevali sokolsko telovadno-telesnovzgojno in gimnastično-orodno telovadno tradicijo. V Sloveniji je bilo preimenovanje TZS v Partizan Slovenije – zveza za telesno vzgojo potrjeno aprila 1952.

Reorganizacija je pomenila tudi delitev lastnine. Po »zakonu o prenosu imovine telesnovzgojnih društev na Zvezo fizikulturnih društev« iz leta 1945 je postalo premoženje sokolskih in katoliških telovadnih društev last FZS. Skladno z reorganizacijo fizikulture pa je bila navedena lastnina na seji razširjenega plenuma FZS aprila 1952 izročena Partizanu Slovenije. Ta korak je bil, kot je pozneje ugotavljal Partizan, nujno potreben, saj so se v začetku petdesetih let, vzporedno s politiko deetatizacije in podružbljanja v jugoslovanski družbi, pojavili apetiti občin do zadružnih in gospodarskih organizacij, da bi si lastili pravico razpolaganja s telovadno lastnino, češ da je družbena lastnina. Podobno je športne objekte prevzela športna sfera, planinske planinska itn.

V vsakdanji praksi se je še naprej stopnjevala napetost med konceptoma splošne vadbe ali telesne vzgoje in športom, poudarjajočim tekmovalnost in specializacijo, ki je za razvoj in mednarodno merjenje potreboval izdatnejše financiranje in primerno športno infrastrukturo. Pomen tekmovalnosti in športne zmage je namreč v svetovnem merilu naraščal, stopnjevala ga je aktualna bipolarna mednarodna politična ureditev. Prav tako so bile v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni organizirane nove športne panoge, npr. košarka, roket, odbojka. Na mednarodnih tekmovanjih je bila Jugoslavija pomemben tekmovalec. Problematiko so znova obravnavali konec petdesetih let v Beogradu na 1. jugoslovanskem kongresu fizične kulture, na republiških nivojih pa v začetku šestdesetih let. S slovenskim kongresom je bil v Sloveniji kot krovni termin vpeljan izraz telesna kultura (izraz ni bil socialistična inovacija, kot je bil to primer sovjetske fizikulture, temveč ga zasledimo v telovadnem in športnem besednjaku že pred drugo svetovno vojno). Po kongresu so se republiške telesno-kulturne organizacije (Partizan, Planinska zveza, športne zveze, taborniki) povezale v Zvezo za telesno kulturo Slovenije, na občinskih nivojih pa so začeli delovati telesno-kulturni odbori. Kongres je sprejel tudi pomembne vsebinske smernice. Celotna dejavnost se je vsebinsko zaokrožila na telesno vzgojo, rekreacijo in šport. Struktura se je ohranila vse do razpada Jugoslavije. Na Slovenskem je bila po osamosvojitvi in uvedbi tržnega gospodarstva in demokracije telesna kultura športno 'preoblečena' in govorimo o športu v smislu telesne kulture ter športni vzgoji (telesni vzgoji), športni rekreaciji, vrhunskemu in kakovostnemu športu idr. kot podrejenih segmentih ali pojavnih oblikah športa. Šport za vse je v tem primeru oblika športne rekreacije.

Reorganizacija v šestdesetih letih 20. stoletja se je drastično kazala v Partizanu. Iz njegovega okvira sta bili kot športna panoga izvzeti orodna in ritmična telovadba in decembra 1962 formirana Gimnastična zveza. To je pomenilo razkol do tedaj enovite telovadne dejavnosti in organizacije, ki je dolga desetletja združevala tako splošno kot tekmovalno vadbo in bila član Mednarodne gimnastične organizacije. Gimnastična zveza kot športna panožna organizacija je prevzela skrb za tekmovanja, domača in mednarodna. Razhod je tudi pomenil, da so bila društva Partizana člani obeh zvez, Partizana in Gimnastične zveze, ter nosilci športa in telesne vzgoje ter vzpodbujajoče rekreacije.

V luči teh dogodkov bi moral imeti Partizan vodilno vlogo na področju telesne vzgoje in rekreacije in sodelovati s sindikalnimi organizacijami pri vodenju in postavljanju sindikalne telesne kulture. Uveljavljanje rekreacije je sovpadalo s porastom družbenega standarda, komformizmom in individualizmom, kar je pomenilo, da naj moderni socialistični človek ne bi potreboval organizacije, demokratične narodno-telovadne ideje ter društveno organizirane ljubiteljske telesne dejavnosti ali telovadbe, temveč naj bi mu bil omogočen individualni pristop. Na občnem zboru Partizana decembra 1970 je bilo poudarjeno, da morajo o telesni dejavnosti odločati ljudje sami, zato je bila naloga Partizana usposobiti ali vzgojiti človeka tako, da bo sam sebi organiziral udeleževanje v telesni vzgoji. Partizanova telovadnica naj bi bila le objekt vadbe. Tako je bila naloga Partizana pristopiti k človeku in mu ponuditi možnost vadbe, mu biti servis, kar pa je bilo v nasprotju s telovadno tradicijo in dediščino. Pozneje so ugotavljali, da Partizan pri tej nalogi ni bil najuspešnejši, razlog naj bi bil predvsem tradicionalizem, in sicer tako tradicionalna telovadba v društvih kot odpor do sprememb v programu.

V sedemdesetih letih, ko je bil Partizan usmerjen v rekreacijo, se je vključeval v različne rekreativne projekte, prireditve in akcije, ki so jih vzpodbujali država oziroma republika in lokalne skupnosti. Po parkih ali v neposredni mestni okolici so urejali trim steze, v društvih trim kabinete, ki so jih pozneje marsikje nadomestili fitnes klubi. Med rekreativnimi prireditvami so bile odmevne Vsi na kolo za zdravo telo, Za vitko postavo je plavanje zdravo in različne tekaške in pohodne akcije, v katerih pa Partizan ni imel glavne vloge. V osemdesetih se je Partizan vključil v širšo družbeno akcijo Iščemo najboljšo krajevno skupnost in bil pobudnik športne rekreacije v krajevni skupnosti. Akcija naj bi ozaveščala krajane o pomenu redne telesne dejavnosti v svojem okolju, vendar so jo marsikje razumeli le kot obliko tekmovanja, katera Krajevna skupnost bo najboljša. S tem, so ugotavljali pri Partizanu v prvem letu akcije, je bil zgrešen osnovni namen akcije.

Od leta 1984 je Partizan vključeval tudi druge športno-rekreativne organizacije in beležil rast članstva – leta 1986 je bilo npr. včlanjenih 276 društev in osem priključenih organizacij z več kot 110 tisoč člani, s čemer pa je dediščina, to je telovadba, le še izgubljala pomen. Delovanje v osemdesetih letih sta popestrila uvoz Jane Fondine aerobike iz Združenih držav Amerike, ki je vplival na včlanjevanje žensk, ter ponudba fitnessov (zlasti vaje z utežmi). Sicer pa v tem obdobju zasledimo prve zametke triatlona, tedaj obravnavan še kot rekreacija, ter številne nove še neorganizirane dejavnosti kot rafting, jadrno padalstvo, deskanje na snegu, rolkanje in gorsko kolesarstvo.

Dr. TOMAŽ PAVLIN